

„Hangokba zárva”-

az értelmi fogyatékos gyerekek médiahasználati szokásai

Jelige: bugsy23

Tartalomjegyzék

I.	BEVEZETÉS	3
	1.1 Témafelvetés	3
	1.2 Témaválasztás indoklása	3
II.	FOGYATÉKOSSÁG.....	5
	2.1 A fogyatékoság intézményesülése	5
	2.2 Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmények	6
III.	A FIATALOK MÉDIAFOGYASZTÁSA	6
IV.	MULATÓS ÉS CIGÁNYZENE	8
V.	A TEREP BEMUTATÁSA	10
	5.1 A kistérségről röviden	10
	5.2 A barcsi Szivárvány EGYMI és kollégiuma	10
VI.	A TEREPMUNKA EREDMÉNYEI.....	12
	6.1 A kutatás körülményei	12
	6.2 Élet a négy fal között.....	12
	6.3 Csoportos (és korlátozott) médiahasználat	14
	6.4 Kiváltságos internethasználat	15
	6.5 Mindig csak a zenehallgatás.....	16
VII.	AZ ÉRTELMI FOGYATÉKOSOK ÉS A ZENE KAPCSOLATA	17
	7.1 Délutáni vigadó	17
	7.2 A mulatós zenei szcéná	17
	7.3 Pozitív vagy negatív azonosulási lehetőségek?	19
	7.4 Amit a mulatós zene adni tud	20
VIII.	ÖSSZEGZÉS.....	20
IX.	FELHASZNÁLT IRODALOM.....	22
X.	FORRÁSOK.....	24

I. BEVEZETÉS

1.1 Témafelvetés

Napjainkban a kommunikációkutatás figyelme a meglehetősen érdekes és sok meglepetést tartogató Z generáció, illetve a Z generációhoz kapcsolódó médiahasználati szokások, felhasználói attitűdök felé irányul. Felmerül a kérdés, hogy van-e még ebben a témakörben olyan releváns probléma, amivel egyáltalán érdemes foglalkozni.

A TÁMOP-4.2.3.-12/1/KONV Tudományos eredmények elismerése és disszeminációja című kutatás 1 Fiatalok kommunikációjának megismerése elnevezésű alprojektjéről egyetemi kurzusaim során hallottam, s volt a kutatásnak egy olyan speciális almintája, mely a Z generációhoz tartozó, enyhén értelmi fogyatékos fiatalokat vizsgálta, azok kommunikációs színtereit, médiahasználati szokásait. A többféle kutatási módszer közül az egyik, a félig strukturált interjúk során kitűnt, hogy a fiatalok szűkszavúan, gyakran nem is a kérdésre válaszoltak, s volt, hogy értelmezési problémákba is beleütköztek a kutatók.

1.2 Témaválasztás indoklása

Ennek kapcsán fogalmazódott meg bennem az a kérdés, hogy nem lehetne-e ezt a témát egy másik megközelítésben is megvizsgálni: ha a beszélgetések során nem nyíltak meg ezek a fiatalok, akkor talán saját közegükben, mindenféle zavaró körülmény nélkül megtennék ezt. Így választottam szakdolgozatom témájának a Z generációs értelmi fogyatékosok médiahasználati, médiafogyasztási szokásainak vizsgálatát, mindezt a résztvevő megfigyelés módszerének segítségével. Ahhoz, hogy a terepmunka megvalósulhasson, szükség volt egy olyan intézményre, ami ezt lehetővé tette számomra. Egyből adódott is a lehetőség lakhelyemen, a barcsi Szivárvány Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény (a későbbiekben csak EGYMI) kollégiumában, ami a kutatás zavartalan kivitelezéséhez járult hozzá. A tanulmány módszertanát és stílusát tekintve nagymértékben támaszkodtam Clifford Geertz és William Foote Whyte korábbi munkáira.

„A fogyatékoság és annak kérdésköre az elmúlt években kiemelt hangsúlyt kapott mind az Európai Unióban, mind pedig a hazai szakpolitikában. Európa lakosságának 10-15%-a minősül fogyatékosnak, vagy nevezi magát fogyatékosnak (European Disability Forum 2002)” (A fogyatékosággal élő fiatal felnőttek társadalmi integrálódásának esélyei és lehetőségei a mai Magyarországon, 2010). Ezzel a fogyatékos emberek Európában az egyik legnagyobb kisebbséget és, az idős emberek után az állami szolgáltatások egyik legnagyobb

1 <http://www.zgeneracio.hu/projekt>

fogyasztói csoportját alkotják. Hazánkban a 2001. évi népszámlálási adatok alapján 577 000 fő volt a számuk, ez a magyarországi népesség 5,7%-át tette ki. Az adatfelvétel – a KSH szerint is – alábecsüli a fogyatékos népesség adatait, így a létszám ennél jóval többre, körülbelül 600 000 főre becsülhető. Bár a 2011-es népszámlálási adatok teljes körű feldolgozása még nem történt meg, az eddig feldolgozott adatok szerint a 2011-ben fogyatékkal élők száma 457 000 fő volt, ez a népesség 4,6%-át jelenti (Mészáros, 2003). Első látásra úgy tűnhet, hogy csökkent a fogyatékosok száma, ám a kitöltés módszertani különbözőségéből kifolyólag, illetve abból, hogy a fogyatékoság minősítése szubjektív, feltehetően nagymértékben torzult adatokkal találjuk szembe magunkat.²

Kutatásom középpontjában az értelmi fogyatékkal élő fiatalok, tehát elsősorban iskoláskorú gyerekek állnak. Ahhoz, hogy a tanulók elsajátítsák azokat a készségeket, ismereteket, melyek a későbbi életvitelüket, munkaerő-piaci elhelyezkedésüket segíthetik, szükség van olyan speciális iskolákra, melyekben képzett tanári erő gondoskodik az oktatásukról. Ezzel szemben sok országban az enyhén értelmi fogyatékosokat normál osztályokban tanítják, míg Magyarországon erre alig van példa. 2001-ben több, mint 44 000 gyerek tanult ilyen speciális iskolában, és a gyerekek 90%-a az enyhe értelmi fogyatékosok iskoláiban, vagy a számukra az általános iskolákban elkülönített speciális osztályokban tanult. Ez az arány nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedően magas, ami a következőkkel magyarázható: egyrészt a normál tantervek szerint működő intézmények a helyhiány miatt nem képesek befogadni ezeket a tanulókat, másrészt nagy arányban irányítják a cigány származású tanulókat speciális iskolákba. A hazai etnikai kisebbségek körében a cigányok között kiemelkedően magas a fogyatékosok aránya: a cigány népcsoporton belül ez meghaladta az 58%-ot. Korcsoportos összetételét tekintve a fogyatékos cigányok között magas a 14 évesnél fiatalabb gyermekek aránya (Mészáros, 2003).

Bár a fogyatékosok helyzete az elmúlt évtizedekben sokat javult, a társadalmi elfogadás és a megértő hozzáállás egyelőre még várat magára. Arról nem is beszélve, hogy a hazai média is meglehetősen pejoratív és negatív fényben tünteti fel a fogyatékkal élőket. Mindezt Tóth Mónika tanulmánya (Tóth, 2009 ősz) is alátámasztja, aki egy balatonszemesi ügy kapcsán vizsgálta, hogyan és mit közöltek az egyes sajtótermékek, televízió- és rádióműsorok az

2 (<http://tamogatoweb.hu/index.php/e-konyvtar/84-info-graf/415-fogyatekos-szemelyek-szama-2011>)

esetről. 2008-ban történt, hogy mintegy 2 hektáros területen „együtt” nyaraltak fogyatékos és ép személyek egyaránt. A balatonszemesi nyaralók panaszos levéllel fordultak a polgármesterhez, mert kifogásolták azt, hogyan viselkednek a velük egy területen üdülő sérült emberek. „Köpködnek, meztelenül rohangálnak, cigarettával mennek a vízbe” – ilyen és ehhez hasonló, meglehetősen túlzó és általánosító érvek hangzottak el, mígnem Hajdú Tibor, aki a fogyatékos személyek nyaraltatását szervezte, felkereste a TV2 szerkesztőségét. Itt vette kezdetét az ügy médiabeli megjelenése. Szinte az összes médium esetében elmondható, hogy nem valósult meg az eset teljeskörű feltárása, az érintettek megszólaltatása, illetve a kisebb-nagyobb csúsztatások azt bizonyítják, hogy a „fogyatékkal élő emberekkel kapcsolatos témák még mindig egyfajta tabunak számítanak” (Tóth, 2009 ősz).

II. FOGYATÉKOSSÁG

2.1 A fogyatékoság intézményesülése

Magyarországon először 1875-ben Budapesten alapítottak ápoló-nevelő jellegű intézetet a fogyatékosok számára. A Frim Jakab vezetésével megvalósuló intézet a későbbiekben állami kézbe került, ennek az államosításnak azonban fontos szerepe volt: ezáltal kapcsolódott be a súlyosabban sérültek nevelése a közoktatásba. Kezdetét vette az értelmi fogyatékosok ápoló és nevelőintézményeinek szétválasztása, s létrejött az enyhe értelmi fogyatékosok iskolája is. A XX. század elejétől az Állami Gyógypedagógiai Nevelőintézet nevet viselte minden, a fogyatékosokkal foglalkozó intézet. Az 1961-es oktatási törvény nyomán alakult ki a fogyatékos gyermekek önálló iskolája: foglalkoztató iskola és nevelőotthon program néven. A későbbiekben már önálló nevelési és oktatási programmal, valamint szervezeti szabályzattal működött ez az iskolatípus (Kajáry-Ruttkai, 2007).

A tudomány jelenlegi állása szerint az értelmi fogyatékoságok egy részének oka a mai napig felderíthetetlen. A "Betegségek Nemzetközi Statisztikai Osztályozása" négy csoportba sorolja az értelmi fogyatékoságot, melynek legenyhébb változatánál, a mentális retardációnál 50 és 69 közötti IQ-ról beszélhetünk, míg az igen súlyos mentális retardáció 20 alatti IQ-t jelent (Kajáry-Ruttkai, 2007).

A legelső válaszok szerint, a gyógypedagógiai intézményekbe javasolható személyek mind abnormálisak, lelki, fizikai és erkölcsi elfajulásban szenvedők. Mindebből látszik, hogy eleinte elsősorban a látható másságok felé fordult a figyelem. Amikor közoktatás-politikai kérdéssé válik a fogyatékos gyerekek iskoláztatása, akkor már pontosabban, "nyomdafestéket tűrően" kellett meghatározni az érintettek körét. Az 1900-as évek végére világszerte elterjed a "speciális nevelési szükségletű egyének" gyűjtőfogalom, s az összes eddigi meghatározást

felváltja (Gordosné, 2000). Ha egy gyermekről kiderül, hogy fogyatékos – amit előzőleg egy szakértői bizottság állapít meg –, a szülő választhat a megfelelő feltételekkel rendelkező óvodák és iskolák közül (Nagy, 2000).

A gyógypedagógusok önként lépik át azt a határt, ami a fogyatékosokat az ép emberektől elválasztja (Illyés, 2000). Ennek a határnak az átlépésével megszüntetik a sérült emberekkel való távolságtartást, s emberi közösséget vállalnak velük. Az a riadozó, sajnálkozó emberi viszony, ami általában az ép emberek viszonyulását jellemzi a fogyatékosok felé, a gyógypedagógusok számára nem létezik. Ezért is tartja a közgondolkodás más, jellemzően jobb embernek őket (Illyés, 2000).

2.2 Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmények

A közoktatási törvény 2003. évi módosítása lehetővé tette a gyógypedagógiai intézmények egységes gyógypedagógiai módszertani intézménnyé válását. Az EGYMI-k célja többek között a sajátos nevelési igényű fiatalok fejlesztésének és nevelésének segítése, az ép gyermekekével egyenlő vagy ahhoz közelítő esélyek megteremtése, valamint a társadalmi rendszerbe történő beilleszkedésüknek támogatása. A törvény értelmében valamennyi kötelező tanítási óra habilitációs és rehabilitációs órának minősül, ezáltal teremtve lehetőséget az egyén képességeihez igazított haladásra, s mindezt segítve megfelelő fejlesztési terv összeállítására és végrehajtására. A többségi iskolában tanító pedagógusok nincsenek felkészülve az értelmi fogyatékosok nevelésére, valamint oktatására. Ezekben a speciális intézményekben olyan koncentrált szakmai tudással és tapasztalattal rendelkeznek az ott dolgozó pedagógusok, hogy nagymértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy az értelmileg akadályozott tanulók a képzés végére a társadalom által elfogadott normák szerint, kiegyensúlyozott és boldog életet élhessenek (Kajáry-Ruttkai, 2007).

III. A FIATALOK MÉDIAFOGYASZTÁSA

Az 1980 után születettek egy viszonylag homogén generációt alkotnak: ezek a fiatalok már beleszülettek a digitális technológia világába, mások az elvárások és szokásaik a tanulásban, a munkában és a szabadidő eltöltésében egyaránt (Ságvári, 2011).

Ságvári Bence „A net-generáció törésvonalai” című tanulmányában kifejti, hogy a tizen és huszonéves korosztályt gyakran emlegetik digitális bennszülöttnek, net-, Facebook- és IT-generációnak, valamint „cyber kids”-nek. E csoport legfontosabb jellemzői, hogy ők azok, akiknek az igényeire a technológia fejlődése elsődlegesen reagál, akik a leginkább meghatározzák az eszközök és szolgáltatások fejlődését, valamint ők a felhasználói tartalmak első számú megalkotói.

A web 2.0 elterjedésével kétféle megközelítési mód alakult ki: az optimista nézőpont szerint az internettel kompenzálhatóak „klasszikus” különbségek a társadalomban, amit a minőségi oktatás, a munkalehetőség és az információhoz való hozzájutás területén egyaránt tapasztalhatunk. A pesszimista nézőpont szerint azonban a technológiához való hozzáférés területi és társadalmi dimenzióiban megmutatkozó különbségei ellenkező hatást váltanak ki, tehát növelni fogják az egyenlőtlenségeket. Már a 2000-es évek első felében fontos szociológiai, gazdasági, társadalmi kérdéssé vált az, hogy kik ennek a technológiának a felhasználói, és kik azok, akik ebből kimaradnak. Mivel a „netezők – nem netezők” (elsődleges digitális szakadék) szembeállítására hamar meghaladottá vált, mindez kiegészült egy olyan kutatási dimenzióval, ami már azt vizsgálta, hogy hogyan jellemezhetőek a használok körén belüli különbségek.

Magyarország a fiatalok internethasználatát tekintve a középmezőnyben foglal helyet az európai országok közül. Az EU Kids Online kutatás 2010-es eredménye szerint a magyar gyerekek 93 %-a használta valamilyen formában a világhálót, ennél magasabb arány csak a skandináv területeken, illetve néhány észak-európai országban fordult elő. A digitális bennszülötteken kívül jól körülhatárolható csoportot képeznek a digitális írástudatlanok. Róluk elmondható, hogy sem a számítógépet, sem pedig az internetet nem használják, s a fiatalabb korosztály esetében az életkor, iskolai végzettség, gazdasági aktivitás, és kisebb részben a településtípus is meghatározó (Ságvári, 2011).

A Magyar Ifjúság 2012 kutatás médiafogyasztási kérdéseiben a közösségi médiára helyezte a hangsúlyt, ezt azzal a megszorítással tette meg, hogy talán mára a divatos közösségi oldalak is meghaladottakká váltak. Az asztali számítógépek felhasználói köre, háztartásonkénti bővülési üteme a korábbi évekhez képest jelentősen csökkent. Az okostelefonok piacon történő megjelenésük óta egyre több olyan funkciót látnak el, melyekre korábban csak a PC-k voltak képesek. Míg a komputereknek egy-egy fejlesztés után csak a teljesítményük javul, addig a mobiltelefongyártók egyre szélesebb körű szolgáltatásokkal igyekeznek kielégíteni a fiatalokat (Kitta, 2013). Már 2008-ban is alig volt értelme az önálló számítógéphasználatnak, mivel a technika fejlődési trendjei állandó online állapotot fognak igényelni (Ságvári, 2011), ebből kifolyólag tovább csökkent azok száma, akik internet-hozzáférés nélküli PC-vel rendelkeznek.

Kitta Gergely elemzése szerint a fiatalok körében azok az eszközök válnak egyre népszerűbbé, melyek több, eddig más készüléken elérhető funkciót tudnak egy berendezésbe integrálni. Nincs szükség már digitális fényképezőgépre, mikor a legtöbb okostelefon minimum 5 megapixeles kamerával, zoomolási lehetőséggel és különféle képszerkesztési lehetőségekkel szolgál, de a hordozható zenelejátszók felett is eljárt az idő: ezek a készülékek szinte az összes létező hangformátumot képesek lejátszani.

A Magyar Ifjúság 2012 nagymértékben támaszkodott a korábbi évek kutatási eredményeire, s ezeket összehasonlítva kiderült, hogy nőtt a fiatalok televíziózásra fordított ideje, ennek egyik oka lehetett, hogy egyre több kényelmi funkció jelent meg a televízióknál: visszatekerhető adás, időzítés, letölthető alkalmazások, illetve javult a kép- és hangminőség is. Az utóbbi években az internetezés során végzett tevékenységek súlypontjai is áthelyeződtek, ennek a háttérében is a mobiltelefon, illetve a mobilkommunikáció áll. Az okostelefonokra telepíthető, ingyenes üzenetküldést és telefonálást biztosító alkalmazások (Facebook, Viber, Skype, Whatsapp) az információközlés eddig ismeretlen lehetőségeit nyitották meg.

A Facebook-on és más közösségi oldalakon való jelenlét a fiatalok körében jelentősen emelkedett: 2008-ról 2012-re közel 70%-ra nőtt. Ez azt is jelenti, hogy akinek az otthonában internet-hozzáférés található, az a Facebook-on is fent van. A közösségi portálokat használók korcsoport szerinti összetétele is megváltozott: a 15-19 évesek léptek elő a legfőbb felhasználói csoporttá. Ezzel együtt a legfiatalabbak rendelkeznek a legtöbb ismerőssel az általuk látogatott közösségi site-okon. Ez a korosztály átlagosan 444 ismerősről számolt be, ezen belül a közvetlen ismerősi körük kevesebb, mint 10%. Kapcsolatépítés, szórakozás és játék: erre használják legtöbbször a Facebook-ot.

Ami a fiatalok saját médiaeszközökkel történő ellátottságát illeti, a mobiltelefon penetrációja volt a legmagasabb (31% mobiltelefon, 62% okostelefon.) A Magyar Ifjúság 2012 nem tartogatott meglepetéseket arra vonatkozóan, hogy a fiatalok mennyi időt és mire fordítanak. A médiafogyasztásra fordított idő tekintetében a televízió áll az élen, amit szorosán az internet követ, a lista végén pedig az újságolvasás szerepel. A digitális világba való átlépés azonban nem minden fiatal számára lehetséges. A legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkező, hátrányos helyzetű vagy munkanélküli, 15-29 éves férfiak és nők teljesen képtelenek az információs társadalmon belüli mobilitásra.

IV. MULATÓS ÉS CIGÁNYZENE

Most még talán nem világos, hogyan illeszkedhet e két zenei műfaj bemutatása a felhasznált elméletek közé, ugyanakkor a továbbiakban kutatásom szerves részét fogja képezni, hiszen megfigyeléseim során egyértelművé vált, hogy a kollégiumi élet meghatározó eleme a mulatós, illetve cigányzene hallgatása.

Bár a mulatós zenei műfaj népszerűsége felfelé ível, még napjainkban is kevés azoknak a száma, akik csupán csak a zenélésből meg tudnak élni (Sárosi, 2010:14). Sok szerző teljes névtelenségbe burkolózott, ennek egyik oka lehetett, hogy nem vágytak személyes ismertségre, másrészt inkább a közönség ízléséhez alkalmazkodva született meg a megfelelő dallamforma (Lengyelfi, 2000). A zenészt gyakran azért is lenézték, mert viselkedése,

életvitele több ponton is eltér a társadalmi normáktól: akkor pihen, mikor mások dolgoznak, a hangszeren játszás pedig nem minősült munkának. Azonban fontos megjegyezni, hogy minden kárhoztatás ellenére zenészre mindig és mindenhol szükség volt és lesz is. Megfelelően alkalmazkodni kezdettől fogva a cigányzenészek tudtak, ennek is köszönhetik, hogy az elmúlt évszázadok alatt a mulatós zene minden képviselőjével szemben fölénybe kerültek (Sárosi, 2010). Az, hogy a romákat elismerték zenészként, egy társadalmilag elfogadott foglalkozási kategóriát hozott létre számukra. Bár a magyar nótához leginkább a cigányságot szokták kapcsolni, ezen kívül több más zenei műfajban is meghatározó a jelenlétük: az ismert hazai jazz zenészek egy része is cigány származású, (Somogyi, 2002) de rap és hiphop előadók között is szép számmal fordulnak elő romák.

V. A TEREP BEMUTATÁSA

A pontosabb megértés érdekében először szeretnék rövid áttekintést adni magáról a barcsi kistérségről, a barcsi Szivárvány EGYMI-ről és kollégiumáról.

5.1 A kistérségről röviden

A barcsi kistérség Somogy megye dél-délnyugati részén, 26 települést 3 magába foglalva a Dráva folyó völgyében helyezkedik el. Földrajzi helyzete a dél-dunántúli régión belül szerencsésnek mondható, hiszen a térség két folyamatosan fejlődő városhoz – Pécshez és Kaposvárhoz – is közel van. A rossz úthálózat azonban a kistérség gazdasági fejlődésére is rányomja a bélyeget. Egy 2006-os kormányrendelet alapján a térség 26 települése közül 25-öt társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradottnak minősítettek, illetve az országos átlagot lényegesen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések jegyzékén is szerepelnek. Több nemzetiség is megtalálható ezen a környéken, ezek közül a legnagyobb létszámban és arányban a romák vannak jelen.

A kistérség a szociális helyzetet erősen meghatározó képzettségi és foglalkoztatási mutatók terén is gyengén áll, emellett néhány településen fokozatosan súlyosbodó szociokulturális feszültségek lépnek fel, s megfigyelhető a helyi társadalmak polarizálódása is. A (halmozottan) hátrányos helyzetű, alacsony státuszú és nagyrészt roma származású lakosság, valamint a helybeli nem romák szüntelen konfliktusai miatt egyre nehezebbé válik az együttélés ezeken a településeken. A szociális helyzetet a foglalkoztatással kapcsolatos problémák is erősen befolyásolják, hiszen a régióban a legrosszabbak között van a foglalkoztatottak nélküli háztartások aránya.

5.2 A barcsi Szivárvány EGYMI és kollégiuma

Somogy megyében több komplex feladatot ellátó gyógypedagógiai intézmény működik, azonban a barcsi kistérség egyetlen gyógypedagógiai intézménye az 1990-es évek elején alakult Szivárvány EGYMI. Ez az intézmény biztosítja a sajátos nevelési igényű

3 Barcs, Heresznye, Komlósd, Péterhida, Rinyaújlak, Vízvár, Bélavár, Babócsa, Bolhó, Rinyaújnép, Somogyaracs, Csokonyavisonta, Darány, Drávagárdony, Drávatamási, Istvándi, Kastélyosdombó, Lakócsa, Potony, Szentborbás, Tótújfalu, Homokszentgyörgy, Kálmánca, Lad, Patosfa, Szulok, Herdehely.

gyermekek fejlesztését és kollégiumi ellátását 0-tól 23 éves korig. Beiskolázási területe a barcsi kistérség 26 települése, de igény esetén távolabbról is fogadnak tanulókat. Az iskola 2000-ben új épületbe költözött, ezzel megszűntek azok a nehézségek, melyeket a hely szűkösége, illetve a városban szétszórtnak lévő épületek közötti ingázás jelentett. Az épület alsó szintjén a szakszolgálat és az irodák találhatóak, míg a felső szinten helyezkedik el maga az iskola. A kollégium kialakítása az udvari szárny átépítésével valósult meg. Az önkormányzat támogatásával és több sikeresen elnyert pályázat segítségével lehetőség nyílt az épület akadálymentesítésére: kültéri rámpa és beltéri lift segíti a biztonságos közlekedést a rászorulóknak számára. A tanulók kikapcsolódását az iskola körüli sportudvar, tankert és játszótér biztosítja.

Kérdőív segítségével az iskola minden második évben elvégzi a tanulók szociokulturális háttérének vizsgálatát, melyből kiderült, hogy az intézménybe járó gyerekek többsége az átlagnál jóval szegényesebb szociokulturális háttérrel rendelkezik. A tanulók nagy részének családjában a társadalom szinte összes nehézsége, devianciája (megélhetési nehézségek, munkanélküliség, szenvedélybetegségek) előfordul. Ezek a hatások tükröződnek a fiatalok teljesítményében és viselkedéskultúrájában is. A szülők egyharmada az általános iskola 8 osztályát sem végezte el, s ezeknek az embereknek esélyük sincs arra, hogy kiemelkedjenek ebből a szakképzetlen rétegből. Az intézetbe járó gyerekek családjairól elmondható, hogy "nagy családosok", arányaiban jellemzőbb az öt, mint az egy gyermek. A kérdőív kitért az alapvető higiéniai kérdésekre is, melyből kiderült, hogy sok családnál hiányzik a fürdőszoba, ami azt jelenti, hogy a teljes testre kiterjedő mosdás a gyerekek egy részénél még hetente sem valósul meg. Néhány tanulónál rendszeres a hajtetű, s gyakori a rüh, illetve a bélférgesség. Ezeket a problémákat – a gyerekek nagy többségénél – az iskola sem tudja megoldani.

A kollégium – mely egyben kutatásom terepéül szolgált – 10 szobájában 80 gyermek elhelyezésére nyílik lehetőség. A szobák nemcsak a távollakó gyerekek számára biztosítanak férőhelyet, hanem a hátrányos helyzetű tanulók lakhatása is megoldott. A 2011/12-es tanévben 74 diák lakott az iskola kollégiumában, mára ez megközelítőleg 66 diákot jelent. Megközelítőleg, hiszen semmiféle hivatalos, a kollégium életéről szóló dokumentum nem áll rendelkezésre.⁴ Az itt lakók igény szerint használhatják az iskola létesítményeit: táncterem, tornaterem, számítógépes terem és a könyvtár is a rendelkezésükre áll. 3 éves kortól 20 éves korig mindenféle korosztály megtalálható itt, a fiúk és a lányok külön szobában vannak elhelyezve, ugyanakkor csak egy folyóson lévő ajtó választja el a két részleget egymástól. A gyerekek nevelését 1 gyógypedagógus, 2 szociálpedagógus és 3 gyerekfelügyelő végzi. A kollégium vezetősége határozott szabályokat és elvárásokat állít a tanulók felé, ez azonban a

⁴ Forrásként Domonkosné Rippel Éva TÁMOP-3.1.6-11/2-2011-0022 „FOGADJ EL” című pályázatát használtam.

benti élet szervezett működéséhez elengedhetetlen. A diákotthon technikai felszereltsége egy CD-s magnóból és 3 televízióból áll, ezek közül egyhez DVD-lejátszó is tartozik.

VI. A TEREPMUNKA EREDMÉNYEI

6.1 A kutatás körülményei

A résztvevő megfigyelést – az intézmény igazgatójával való többszöri egyeztetés után – 2013. szeptember 30-án kezdtem, s mintegy 2 hónapot felölelve 2013. november 25-én fejeztem be. Egyetemi elfoglaltságaimmal párhuzamosan heti 1-2 alkalommal tudtam a kutatás helyszínére menni, s megfigyelni, mivel töltik szabadidejüket a Z generációhoz tartozó értelmi fogyatékos gyerekek. Még a terepmunka megkezdése előtt úgy terveztem, hogy minél gyakrabban és minél több időt töltök bent a kollégistákkal, azonban már az első látogatás során kiderült, hogy számomra ez kivitelezhetetlen. A kollégiumban lévő állapotok sokkolóak voltak, hiszen az elhanyagolt környezet, az alapvető higiénia hiánya, a rácsosított ablakok, a szagok, a folyamatos hangzavar, a súlyosan fogyatékos gyermekek látványa mind olyan tényezők, amit kívülálló huzamos ideig aligha képesek elviselni.

A gyerekekkel való első találkozásunkkor, mint tanárt mutattak be nekik, emiatt kínosan éreztem magam, amin az sem segített, hogy a kollégisták „Csókolom”-al köszöntek a folyósón, s afelől érdeklődtek, ki vagyok és meddig maradok. Igyekeztem közvetlen és nyitott lenni, hangsúlyoztam, hogy ne magázzanak, hiszen nem akartam, hogy azt érezzék, felettük állok. Ez azonban nem változott meg, továbbra is „Móni néni” voltam, aki hetente néhány alkalommal megjelent közöttük. Bizalommal fordultak felém, aki kedves és segítőkész, akihez bújni lehet, s aki megvédi őket 1-2 pofontól, amit az idősebbek adnának.

6.2 Élet a négy fal között

A terepmunka alatt egyértelművé vált, hogy van egy személy, aki az összes tanuló életét alakítja, s a kollégium mindennapjait jelentősen felforgatja. Renáta 5 egy roma származású, nevelőszülőknél élő 17 éves lány, akivel több gond van, mint a kollégium összes lakójával együttvéve. Fogyatékosága elsősorban magatartászavarában mutatkozott meg, agresszív volt, káromkodott és a nevelők fenyegetésétől sem riadt vissza. Hiába emelt a

5 A gyerekek nevét a dolgozatban megváltoztattam.

tanárookra kezét – a nevelők elmondása szerint –, soha nem fajult fizika bántalmazásig a dolog, azonban nem egyszer voltam szem- és fültanúja annak, ahogy minden ok nélkül a kisebbeket rugdosta és ütötte. Sem az idősebb fiúk, sem a lányok nem mertek neki ellentmondani, egyértelmű volt, hogy ebben a közösségben ő a „vezér.” Kicsit lekezelően viselkedett velem első találkozásunkkor, már-már úgy tűnt, vallat engem. „Kocsival jöttem? Szüleim élnek? Van barátom? Ezüst a fülbevalóm? Converse a dorkóm?”- ilyen és ehhez hasonló kérdéseket tett fel. Mint minden vezérnek, neki is volt egy csatlósa, aki követte őt, és szintén elég bátornak érezte magát ahhoz, hogy a többieket megüsse. Ez a lány viszont nem állt velem szóba, még csak rám se nézett. Amikor már egy hónapja rendszeresen látogattam őket, bérelt helyem volt a négyes szobában, ahol Melinda, Kriszti, Móni és Reni mindig nagyon barátságosan fogadtak, s olyan volt, mintha régóta ismernénk egymást.

Érdekes volt az, ahogy ezek a diákok a társaikról és a kollégiumi bezártságról vélekedtek. Az ép emberek hajlamosak azt hinni, hogy a fogyatékosoknak nem lényeges az, milyen környezetben nőnek fel, hiszen úgysem érzékelik rendesen az őket körülvevő világot. Mindezt megjegyzéseikkel többen megcáfolták a bentlakók közül. Kriszti önmagából kikelve, határozottan állította, hogy

„Hát ez egy börtön! Nézze, még rácsok is vannak!”

Dani, az éppen a folyósón fel-alá járkáló, súlyosan fogyatékos társára mondta azt, hogy

„Hát ez bolond!”

-holott ő maga is fogyatékosága miatt került az iskolába.

Renáta időközben feltűnően kedvesen fogadott, gyakran megölelt és kereste a társaságom. Kiderült, hogy nagyon közel került az intézetből, illetve a kollégiumból való eltanácsoláshoz. Rendszeres viselkedési problémái miatt félő volt, hogy nem járhat többet ide, ami komoly pénzügyi gondot jelentett volna a vele együtt 5 gyereket nevelő anyjának, s arra is volt esély, hogy másik nevelőszülőhöz helyezik át.

6.3 Csoportos (és korlátozott) médiahasználat

Látogatásaim során feltűnt, hogy az értelmi fogyatékos gyerekek számára ismeretlen az egyedüllét fogalma, hiszen kollégiumi szabadidejüket soha nem egyedül, hanem a többi kollégista társaságában töltik el. Egyrészt az egyedüllétre nincs is lehetőségük, hiszen a hely szűkösége nem teszi ezt lehetővé, másrészt ebben az esetben a rendelkezésükre álló médiumok korlátozottsága is meghatározó lehet. Még ha nem is mindegyikük szeretett volna TV-t nézni, a 3 televízió több mint 60 gyerekre meglehetősen kevés. A készülékek az ebédlőben, az egyik fiú-, illetve lány szobában kapnak helyet (a TV-s helyeket a kollégiumban „villának” nevezik). Az ebédlőben található tévé volt az egyetlen, ami a kutatás ideje alatt folyamatosan működött, ugyanis a lányoknál lévő készülék több hónapja meghibásodott, a fiúk villájában pedig kiesett az ablak, így ez a helyiség ideiglenesen használhatatlanná vált. Amíg azonban a fiúk villájában volt lehetőség tévét nézni, a nevelők rendszerint animációs mesefilmeket játszottak le a diákoknak, mint például a Hotel Transylvania, A csodálatos pókember vagy a Merida, a bátor. A szinte élethűen megrajzolt karakterek, a színek és a mesék látványvilága együttesen olyan élményt tudtak nyújtani a fogyatékos gyerekeknek, amiben otthon talán soha nem lenne részük.

A kantint étkezésen kívül közösségi helyként használták, itt készültek fel a különböző ünnepi műsorokra, de a délutáni foglalkozások is itt zajlottak. Ez volt az egyetlen olyan hely, ahol a kollégisták nagyobb létszámban is kényelmesen elfértek és egy falra szerelt, síkképernyős TV segítette a kikapcsolódásukat. Mikor először találkoztam velük, éppen a Szőke Kóla című magyar vígjáték ment DVD-ről. Ha éppen nem a filmet figyelték, rajzoltak vagy beszélgettek egymással.⁶ A hatalmas hangzavar miatt a nagyobbak próbálták elhallgattatni a kisebbeket, ugyanakkor őket sem kötötte le igazán a film, utólag elmondták, hogy sokadikára játszották már le nekik. Nemcsak a tanulók rendelkezésére álló televíziók száma kevés, de mobiltelefont is alig lehetett látni a kollégiumban. A nevelők elmondása szerint az elmúlt években valamivel több diák hordott magával mobilt, azonban mostanra ez már nem jellemző. Mindez adódhat a vezetőség által előírt szabályokból, miszerint a kollégista gyerekek csak tanítás után (délután 4 óra) kapják kézhez telefonjukat, lefekvés előtt pedig újra elveszik tőlük. Így néhány diák úgy gondolja, hogy erre a 4-5 órás időtartamra nem érdemes magukkal hordaniuk készülékeiket. Azonban nemcsak ezek a szűkös korlátok szabnak gátat az okos-, illetve mobiltelefonok elterjedésének. Az intézetben gyakoriak a lopások és betörések, ezenkívül a

⁶ Mikor egy médiához nem köthető tevékenység mellett foglalkozunk egy médiummal, háttér médiahasználatról beszélünk.

legtöbb kollégista abba a csoportba tartozik, akik teljesen képtelenek az információs társadalmon belüli mobilitásra.

Halmozottan hátrányos helyzetük mellett fogyatékoságuk miatt sem képesek a mobiltelefon tudatos használatára. A megfigyelés alatt mindössze két fiúnál láttam ilyen készüléket, egyiküknél a több kényelmi funkciót magába foglaló okostelefon volt. Ezt a Facebook-on való kapcsolattartásra, illetve hírek olvasására használta, ami a következő napi időjárás megsejtelésében merült ki. A hagyományos mobillal rendelkező tanuló esetében egyértelműen a zenehallgatás dominált, a folyóson járkálva hallgatta a cigányzenét, s ha néha betért egy szobába, ott a zenét meghallva rögtön táncolni kezdtek a lányok. Néhány segítőkész gyerek próbálta megtanítani a cigánytánc alapvető lépéseit, ezt azonban nem sikerült teljesen elsajátítanom. Többször előfordult, hogy nagy mulatozás közepette értem be a kollégiumba. Már az udvarról hallani lehetett, ahogy szól a mulatós zene, s óriási a hangzavar, ugyanis a tanárok megengedték, hogy az egyik lányos szobában zenét hallgassanak a fiatalok. Középen egy kisasztal, az asztalon egy CD-s rádiómagnó, amin teljes hangerőn szól a mulatós – ilyen látvány fogadott nem egyszer a terepmunka alatt. A meglehetősen szűk szobában – ami nem lehetett nagyobb 15 m²-nél – legalább 10 gyerek ugrándozott, nevetgélt és énekelte az éppen elhangzó dalt. A magnót körülállva úgy tűnt, mintha életük legnagyobb gondja az lenne, hogy melyikük képes túlharsogni a másikat. Azt a CD-t hallgathatták, amit valamelyikük otthonról hozott, ez a zene műfaját tekintve szinte mindig mulatós volt.

6.4 Kiváltságos internethasználat

Mivel a kollégiumban nincs lehetőség hálózati kapcsolat létesítésére, illetve az intézmény épületén belül is meglehetősen korlátozott a net-hozzáférés, azért, hogy az értelmi fogyatékos gyerekek internethasználati szokásait megfigyelhessem, rendszeres résztvevője voltam a szerda délutánonkénti szabad foglalkozásoknak. Ezeknek a szabad foglalkozásoknak az iskola számítógépes terme biztosított teret, ahol a tanár (Vili bácsi) felügyeletében 7-8 gyereknek nyílt lehetősége a számítógép használatára. Két tanár – egymással előzetesen egyeztetve – döntötte el, hogy kik azok a kollégisták, akik részt vehettek a foglalkozáson. A diákok kiválasztásánál a viselkedésük, illetve a tanórákon nyújtott teljesítményük volt a mérvadó. Ennek alapján a csoport egyik fele mindig ugyanabból a 3-4 fiúból állt, akik változatlanul jól teljesítettek, a többiek viszont minden alkalommal cserélődtek. Kezdetben a teremben lévő 15 gép közül 7 gépen volt internetkapcsolat, a többi PC-n az alapjátékokon kívül (Flipper, Pasziánsz) semmiféle, a gyerekeket akár egy pillanatra is érdeklő program nem futott. Itt szintén érvényesül az a tendencia, hogy online kapcsolat nélkül már-már használhatatlanná válnak ezek a számítógépek (vö. Kitta 2012).

A társaság több mint fele rendelkezett saját Facebook profillal, azonban a közösségi oldal betöltésénél már felmerült néhány probléma. A rendszerint délután 4 órától 5 óráig tartó foglalkozás első 5 perce azzal telt, hogy a gyerekek kitalálják, mi a belépéshez szükséges jelszavuk. Elfelejtették, vagy egyszerűen nem tudták helyesen beírni, esetleg a kis- és nagybetűk felcserélésénél akadtak meg. Több diák megkért arra, hogy segítsék nekik regisztrálni a Facebook-ra, azonban minden ilyen próbálkozás kudarcba fulladt, hiszen a regisztrációhoz szükséges e-mail címe sem volt egyikőjüknek sem. A közösségi oldalt kizárólag ellenkező nemű személyek képeinek nézegetésére, s rövid üzenetváltásokra használták, de gyakran fordult elő, hogy mindennapi életüket ültették át ebbe a virtuális világba. Például Hajni, akinek kedvenc elfoglaltsága az volt – csakúgy, mint a való életben –, hogy cseten keresztül „beszólogatott” másoknak. Móni gyakran hangoztatta, hogy mennyire utál a kollégiumban lenni, mindezt üzenőfalára kiírva osztotta meg ismerőseivel.

„már alig várom a csütörtököt go haza” vagy „LAJK AKI UTÁLI A SULIT!”

A tanulóknak heti 1 informatika órája van, ami normál tantervi keretek közt zajlik. Ezeken az órákon az alapvető számítógépes ismereteket próbálják elsajátítani, vagyis a Paint-ben való rajzolást és a Microsoft Word-ös szövegszerkesztést gyakorolhatják.

6.5 Mindig csak a zenehallgatás

Az általános mintához hasonlóan az értelmi fogyatékos gyerekekre is jellemző, hogy a világháló használatára fordított idő nagy részében zenét hallgatnak (vö. Kitta, 2012). Miközben a diákok bekapcsolták a gépeket, kivétel nélkül mindegyikük a komputeréhez tartozó fülhallgatóhoz nyúlt, s kényelmesen felhelyezte a fejére. A kollégisták az egyik legnagyobb videómegosztón keresztül, a Youtube-on hallgatták a zenéket. A zene hallgatása egyben a videó megnézését is jelentette, hiszen nem érdekelte őket, hogy éppen egy falusi lakodalom vagy egy rossz minőségű koncertfelvétel látható a szám alatt. A lejátszott zenéket figyelve itt is világosan körvonalazódott a mulatós zene dominanciája. Néhány fiú rövid ideig hallgatta a ma divatos rapperek Mr. Busta és Mr. Missh számait, de hamar váltottak a többség által is preferált mulatós, illetve cigányzenei tartalomra: Jolly és Suzy, L.L. Junior, Stefano, Gino, Kis Grófo, Bódi Gusztó és Nótár Mary zenéi állandó kísérői voltak ezeknek a szerdai szabadfoglalkozásoknak. Ahogy egyre közeledett a tél, két fiúnál is észrevettem, hogy disznóvágást néznek a Youtube-on. A „Facebook-os lányok” esetéhez hasonlóan itt is

megfigyelhető a valós élet online világba történő átemelése, hiszek a gyerekek a videókon keresztül próbálták újra átélni a mindennapi életükhöz feltehetőleg közelálló eseményeket.

VII. AZ ÉRTELMI FOGYATÉKOSOK ÉS A ZENE KAPCSOLATA

7.1 Délutáni vigadó

Már a gyerekekkel való beszélgetés során kiderült, hogy a mulatós zene az abszolút kedvencük kortól és nemtől függetlenül. Szerencsére volt lehetőségem arra, hogy a nevelők irányítása nélkül is megfigyelhessem azt, milyen televíziós tartalmakat fogyasztanak a tanulók. A gyerekek állítása szerint, ha tehetnék, egész nap a Nóta TV-t és a Muzsika TV-t hallgatnák. Mindez a részvevő megfigyelés alatt be is bizonyosodott, hiszen hasonlóan a CD-s magnó körüli vigadalomhoz, csoportosan összegyűlve hallgatták és énekelték az egyik tematikus zenecsatornán éppen elhangzó mulatós slágert. Érdekelte őket, hogy nekem kik a kedvenceim, és kérésemre pár roma származású kollégista készségesen lefordította a cigányul éneklő zenészek dalszövegeit. Így tudtam meg, hogy a „No roxa aj” Legyen szerencséd!-et jelent, míg a cigány énekesek körében oly gyakran használt „Zsámó!” felkiáltás pedig „Na, gyerünk!”-öt jelöl.

Egyik alkalommal, mikor már éppen hazafele indultam, az udvaron keresztül beláttam az üveglablakkal keretezett ebédlőbe. A már megszokott mulatós zene keltette „extázis” helyett egy egészen újfajta látvány fogadott. Hárman a lányok közül szájtátva és egymáshoz egy szót sem szólva csodálták a Muzsika TV-n éppen a csípőjét forgató Szandra Énekesnőt. Szandra Énekesnő egy helyi származású 22 éves „sztár”, aki saját számaival felküzdötte magát odáig, hogy szerepelhetett a csatorna „Frédy-show” című műsorában. A kollégiumban leggyakrabban emlegetett és kedvelt sztárok közé tartozott Jolly és Suzy, Bódi Guszti, L.L. Junior és Nótár Mary. Jolly és Suzy többször beszédtema volt a kollégisták között, olyannyira, hogy a velük kapcsolatos híreket is nyomon követték. A lányok áradoztak a sztárpáros nemrég született gyerekéről, irigykedtek Suzy hosszú szőke hajára, és tőlük tudtam meg azt is, hogy mégsem olyan tökéletes Jolly és Suzy kapcsolata, hiszen éppen válni készülnek.

7.2 A mulatós zenei szcéna

Magyarországon jelenleg két olyan tematikus zenei csatorna létezik, aminek műsorstruktúrája a mulatós zenére épít. Évről évre egyre jobb nézettségi adatokat

produkálnak, az ebben a kategóriában kimagasló nézettség annak is köszönhető, hogy saját gyártású, mulatós-szórakoztató műsoraikkal igyekeznek a nézők kedvében járni, s a feltörekvő tehetségeknek is lehetőséget biztosítanak a képernyőn való megjelenéshez. Az értelmi fogyatékosok által kedvelt előadók olyan, a zenei csatorna arculatát meghatározó mulatós sztárok, akik a programkínálat állandó szereplői közé tartoznak. Ezeket az előadókat fogom most részletesebben bemutatni, az általuk megjelenített és képviselt szerepekre, illetve értékekre helyezve a hangsúlyt.

Jolly és Suzy

Jolly (eredeti nevén Tarcsi Zoltán) kiugróan sokat szerepel a képernyőn, ebből kifolyólag személyisége teljes mértékben meghatározza – elsősorban – a Nóta TV arculatát, de a Muzsika TV-n is gyakran feltűnik. Munkássága és magánélete miatt a kereskedelmi csatornák és a bulvársajtó gyakori szereplője. 4 évvel ezelőtt házasodott össze Suzyval (Királyvári Zsuzsanna), aki eleinte Jolly háttértáncosa, majd háttérénekese volt, végül a pedig felesége lett. Sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy minden eddig kiadott lemeze arany- vagy platinalemezzé lett, illetve hogy Kis Grófoval közös „No roxa aj” című számuk több mint nyolcmillió nézettségnél jár a Youtube-on. Önálló műsora a Pertu Parti, a legsokoldalúbb mulatós sztárokat felsorakoztató show a Nóta TV kínálatában. A műsorvezető származását tekintve nem roma, mégis mintha rájátszana arra, hogy ehhez a kisebbséghez tartozik. Sötét, gondosan beállított és felzselézett haj, napszemüveg, fülbevaló, arany ékszerek és kifényezett cipő – ez az, ami első ránézésre feltűnik a nézőnek. Általában feleségével, Suzyval énekel együtt, mintegy kihangsúlyozva szerelmük fontosságát.

Nótár Mary és L.L. Junior

L.L. Junior neve sokaknak a „Fekete Vonat” nevű formációval lehet egyenértékű. Fergeteges sikereik után Junior szólókarrierbe kezdett, majd túlszárnyalva egykori csapatát mára az egyik leghíresebb roma származású előadó Magyarországon. Nem azt a klasszikus értelemben vett mulatós zenei vonalat képviseli, mint Jolly és Suzy, de irigylésre méltó rappelési stílusa, egyedi mozgástechnikája miatt a fiatalok nagy kedvence. L.L Junior és Nótár Mary neve több ponton összefonódik, hiszen miután Nótár Mary Juniorral kezdett dolgozni, karrierje ugrásszerűen felfelé kezdett ívelni. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy „Rázd meg” című klipjével hazánk egyik legnézettebb mulatós sztárja. Az utóbbi időben a mulatós számok mellett megfigyelhető a populáris zenei irányba történő elmozdulása. Fellépőruháinál az elegánsabb vonalat követi, gyakran látható tapadós, földig érő szoknyában. Ezekben a

mulatós műsorokban leginkább a roma szereplők húznak fel kisestélyihez hasonló, hosszú béli ruhát.

Bódi Guszti és a Fekete Szemek

Az együttes Bódi Gusztiból és feleségéből Bódi Margóból, valamint két fiúkból, Bódi Csabiból és Bódi kis Gusztiból áll. Jellemzően mind feketében lépnek fel, a három férfi pedig napszemüveget visel. Bódi kis Guszti ritkábban énekel, általában gitárral kíséri a családját. Ez a „maffiózó-stílus” elsőre talán negatív képet sugall magáról a cigányságról, ugyanakkor hosszabb ideig figyelemmel kísérve őket kitűnik, hogy nagyon is szerethető karakterekről van szó. A maguk egyszerűségével, egymás iránti tiszteletükkel és szeretetükkel hamar a néző szívébe lopják magukat, hiszen azt csinálják, amihez a legjobban értenek: zenélnék, zenélnék és zenélnék.

7.3 Pozitív vagy negatív azonosulási lehetőségek?

Bernáth Gábor és Messing Vera közelmúltbeli kutatásuk során arra voltak kíváncsiak, hogyan jelennek meg a magyar többségi médiában a romák. A 2010 és 2011 között zajló tartalomelemzést kódutasításon alapuló módszerrel végezték, hogy a korábbi elemzésekkel összehasonlítható legyen. A kutatásból kiderült, hogy a roma tematika hangsúlyossága ugyan növekedett a korábbi évekhez képest, azonban nemzetközi összehasonlításban ez még mindig elenyésző maradt, arról nem is beszélve, hogy a cigányság a többségi politika és a bűnözés témakörében jelent meg a legtöbbször. A roma kultúrával, művészettel foglalkozó tartalmak valahol a középszerűben kaptak helyet, ugyanakkor a kulturális tartalmak több mint fele olyan tehetségkutató celebekről szólt, akikről kiderült, hogy cigány származásúak. Ezek a sztárok azonban a korábbi évek előadóihoz képest (Caramel, Oláh Ibolya) már-már „kifehéredve” – azaz nem hangsúlyosan romaként – jelentek meg, ami nemcsak a média elfogultságának volt tulajdonítható (Bernáth-Messing, 2012 tavasz).

Németh Boglárka hasonló témájú tanulmányának központi gondolata az, hogy a kisebbségek számára pozitív azonosulási lehetőséget biztosíthat a zene és a populáris kultúra. A fiatalokkal készített interjúi alátámasztják azt, hogy a roma médiaszereplők – zenei sztárok, művészek, médiaszemélyiségek – elért sikerük, önerőből megvalósított felemelkedésük által pozitív példát jelenthetnek a serdülők számára. A roma szereplők sikeressége megerősíti a fiatalokban azt az érzést, hogy nekik is lehetőségük van a felemelkedésre, a tisztelet

kivívására. Hazánkban egy több mint 10 évet felölelő kutatás során arra voltak kíváncsiak, hogy kiket tartanak a kamaszok potenciális példaképüknek. Az ott született eredmények megerősítették azt, hogy a 12-18 év közötti roma származású fiatalok előszeretettel jelölnek meg roma médiaszemélyiségeket – elsősorban énekeseket –, követendő példának. Ahhoz, hogy valóban azt mondhassuk, hogy a médiában bemutatott roma származású énekesek, sztárok hozzájárulnak a kisebbség önazonosságának megerősödéséhez, szükség volna arra, hogy valóban bekerüljenek, s a többség által elfogadottan kerüljenek be a médiába (Németh, 2011).

7.4 Amit a mulatós zene adni tud

A zenés műsorok által megjelenített „életérzés” két ellentétes tartalmat jelenít meg: mintha nem létezne más a világon, csak a mulatozás és az önfeledt szórakozás, ebbe a világba ugyanakkor belefér egy kis sírás, búslakodás (magyar nóták melankolikussága) is. A csatornák programkínálatának sokszínűsége, a bennük felcsendülő dalok, illetve az ott fellépő zenészek mind arra hivatottak, hogy akárcsak egy zeneszám erejéig, így vagy úgy, de kiszakítsák a nézőt a szürke hétköznapi világából. Nincs még egy olyan csatorna a magyar televíziós palettán, ami ilyen pozitív képet sugallna a roma szereplőkről. A műsorok állandó részei, már-már hiányérzet alakulna ki az emberben, ha nem látná őket nap mint nap. Kisugárzásukkal, hangjukkal és megjelenésükkel valami újat tudnak csempészni a gyerekek viszontagságos életébe.

VIII. ÖSSZEGZÉS

Még a kollégiumban tett első látogatásom után sem voltam biztos abban, hogy ez a terepmunka egyáltalán megvalósítható lesz. A kezdeti nehézségek ellenére azonban úgy gondoltam, hogy pusztán a fogyatékoság ténye nem elég ahhoz, hogy semmitmondó és végkifejlet nélküli kutatást eredményezzen. A kollégisták médiahasználati szokásait figyelve a legkevésbé sem volt akadály, hogy ezek a gyerekek betegek, sokkal inkább a nevelők által oly sűrűn alkalmazott gyakorlatok (médiafogyasztásuk korlátozása büntetés gyanánt) szabtak gátat kibontakozásukhoz. Ehhez szorosan hozzákapcsolódott az is, hogy pénzügyi gondok miatt a kollégiumban az utóbbi években semmiféle felújítást nem végeztek, így a technikai eszközök korszerűsítésére és bővítésére sem volt lehetőség. Ilyen rossz körülmények között tört magának utat a mulatós zene, segítve elviselhetőbbé tenni a kollégiumi mindennapokat. Úgy tűnt, ez a zenei műfaj képes egy teljesen más világba repíteni a fogyatékos gyermekeket, ahol ők nem mint fogyatékosok léteznek, hanem mint a mulatós zenéért rajongó tinédzserek.

A kutatás alatt nem alakultak ki életre szóló barátságok, de hálás vagyok – főleg a lányoknak – azért, hogy segítettek elviselhetőbbé tenni a kollégiumban töltött két hónapomat.

IX. FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bernáth Gábor, Messing Vera (2012): *Szélre tolva*. Médiakutató, 2012 tavasz. http://www.mediakutato.hu/cikk/2012_01_tavasz/05_roma_mediakep [2014. január 20.]
- Geertz, Clifford (1994, szerk.): *Az értelmezés hatalma*. Századvég Kiadó, Budapest.
- Glózer Rita (2013): *Fiatalok kommunikációjának és médiahasználatának vizsgálata*. Tanulmány. <http://www.zgeneracio.hu/tanulmanyok> [2014. január 31.]
- Gordosné Szabó Anna (2000): *A fogyatékos gyermek az óvodában és az iskolában*. In: Illyés Sándor (szerk.) *Gyógypedagógiai alapismeretek*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola Kar, Budapest.
- Illyés Sándor dr. (2000): *A magyar gyógypedagógia hagyományai és alapfogalmai*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Budapest.
- Kajáry Ildikó, Ruttkai Leventéné (2007): *Útmutató értelmileg akadályozott gyermekek, tanulók együttneveléséhez*. sulíNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht, Budapest.
- Kitta Gergely (2013): *Médiahasználat a magyar ifjúság körében*. In: Székely Levente (szerk.) *Magyar Ifjúság 2012- Tanulmánykötet*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest.
- Lengyelfi Miklós (2000): *Régi nóta, híres nóta: fejezetek a magyar nóta két évszázadából*. N.T. Kulturális és Oktatási Bt., Budapest.
- Leszler József (1986): *Nótakedvelőknek*. Zeneműkiadó, Budapest.
- Mészáros Zoltán (2003): *Fogyatékoság, a fogyatékos gyermekek helyzete*. KSH, Budapest.
- Nagy Gyöngyi Mária (2000): *Közoktatási intézmények és szolgáltatások a fogyatékos gyermekek számára*. In: Illyés Sándor (szerk.) *Gyógypedagógiai alapismeretek*. ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola Kar, Budapest.
- Németh Boglárka (2013): *Fiatalok kommunikációjának és médiahasználatának vizsgálata*. Tanulmány. PTE, Pécs. <http://www.zgeneracio.hu/tanulmanyok> [2014. január 31.]

- Németh Boglárka (2011): „*Úgy, ahogy van én büszke vagyok rá, hogy beás vagyok*”- *A pozitív etnikai azonosulás lehetőségei. Fókuszcsoporthoz tartozó identitáskutatás beás középiskolások körében*, Szakdolgozat, PTE-BTK Kommunikáció és Médiatudományi Tanszék, Pécs.
- Ságvári Bence (2011): A net-generáció törésvonalai. In: Bauer Béla, Szabó Andrea (szerk.) *Arctalan (?) nemzedék*. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, Budapest.
- Sárosi Bálint (2008): *A hangszeres magyar népzenei hagyomány*. Balassi Kiadó, Budapest.
- Somogyi László (2002): "Az igazi roma hip-hop" - *etnicitás és rapzene Magyarországon*. PTE BTK Romológia Tanszék, Pécs.
- Székely Levente szerk. (2013): *Magyar ifjúság 2012* tanulmánykötet
- Szn (2010): *A fogyatékkal élő fiatal felnőttek társadalmi integrálódásának esélyei és lehetőségei a mai Magyarországon*. L'Harmattan Kiadó, Budapest.
- Tóth Mónika (2009): *Nekem a Balaton a Riviéra*. Médiakutató, 2009 ősz. http://www.mediakutato.hu/cikk/2009_03_osz/03_nekem_a_balaton_a_riviera/?q=Balaton#Balaton [2013. november 10.]
- Whyte, William Foote (1999 [1955]): *Utcasarki társadalom*. Új Mandátum, Budapest.

X. FORRÁSOK

- <http://www.notatv.hu> [letöltés ideje: 2014. január 29.]
- <http://www.lljunior.hu> [letöltés ideje: 2014. január 29.]
- <http://www.notarmary.hu> [letöltés ideje: 2013. november 2.]
- <http://tamogatoweb.hu/index.php/e-konyvtar/84-info-graf/415-fogyatekos-szemelyek-szama-2011> [letöltés ideje: 2013. november 2.]
- Domonkosné Rippel Éva (2011): TÁMOP-3.1.6-11/2-2011-0022 Az Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmények által nyújtott szolgáltatások fejlesztése és a szolgáltatást támogató eszközök beszerzése a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók együttnevelésének támogatása érdekében. „FOGADJ EL!”, Pályázat.